

РОЗДІЛ V. ТРУДОВЕ ПРАВО

УДК 349.3

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА ІНВАЛІДА НА ПІЛЬГИ: ПРОБЛЕМИ ПРАКТИКИ ЗАСТОСУВАННЯ

Кучма О.Л., к.ю.н., асистент

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

У статті аналізуються документи, які підтверджують право інваліда на пільги, умови їх отримання, акцентовано увагу на прогалинах у законодавстві щодо видачі інвалідам документів, які підтверджують право на пільги, внесені пропозиції по удосконаленню чинного законодавства в досліджуваній сфері.

Ключові слова: пільги інваліда, документи, які підтверджують право на пільги, статус інваліда, повноваження МСЕК.

Кучма О.Л. РЕАЛИЗАЦИЯ ПРАВА ИНВАЛИДА НА ЛЬГОТЫ: ПРОБЛЕМЫ ПРАКТИКИ ПРИМЕНЕНИЯ / Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Украина

В статье анализируются документы, которые подтверждают право инвалида на льготы, условия их получения, акцентировано внимание на пробелах в законодательстве относительно выдачи инвалидам документов, которые подтверждают право на льготы, внесены предложения по усовершенствованию действующего законодательства в исследуемой сфере.

Ключевые слова: льготы инвалида, документы, которые подтверждают право на льготы, статус инвалида, полномочия МСЕК.

Kuchma O.L. EXERCISING A RIGHT FOR BENEFITS: ISSUES OF APPLICATION PRACTICE / Kyiv National University named after Taras Shevchenko, Ukraine

The article analyzes documents confirming a disabled person's right for benefits, conditions of its obtaining. A special attention is paid to gaps in law concerning the issue of documents confirming a right for benefits for disabled persons; proposals are made on current law improvement in the field studied.

Thus, in particular, it is established that the documents giving a possibility for disabled person to exercise a right for benefits under current law are the following: certificate confirming relevant status, pension certificate or certificate confirming granting of social allowance in accordance with laws of Ukraine "On State Social Allowance for Disabled Persons since Childhood and Disabled Children", "On State Social Allowance for Persons Without a Right for Pension as Well as for Disabled Persons" where a group and a ground for pension (for adults), "disabled child" category (for children) as well as their main nosologic disease forms are mentioned in relative cases (as for vision, hearing and lesion of locomotor apparatus [2].

Certificates given to the disabled persons, in particular, certificates of common disease with their status mentioned are both the certificates of pension recipient due to disability and certificate of disability allowance recipient.

The law does not stipulate the issue of certificate confirming disabled person status for person who has disability group and does not obtain disability allowance.

This way, lawmaker has given an opportunity for a disabled person to exercise a right for benefits only after his exercising a right for pension or allowance receipt because a person can receive pension certificate or allowance recipient certificate after application to the relative authority for pension or allowance receipt; and certificate data prove that disabled person has exercised a right for pension or allowance receipt.

How can disabled person who does not obtain pension or allowance (for example, a person does not have necessary insurance payment period for disabled person pension receipt and he does not belong to low-income group to receive disabled person allowance) and who does not have such certificate accordingly exercise a right for benefits? Based on content of Article 4, law of Ukraine

“On Basics of Disabled Person Social Protection in Ukraine”, such person cannot use his right for benefits stipulated for disabled persons despite of the fact that he is disabled person himself.

The author believes that such approach of lawmaker limits a disabled person in his exercising a right for benefits because the law stipulates benefits for disabled persons but not for disabled person pension or allowance recipient. Thus, the document for confirmation of disabled person's right for benefits must be the document that confirms disabled person status independent from his exercising or not exercising other right in connection with his status (for example, connected with disabled person pension receipt).

In addition, incompliance of Paragraph 3, Article 4, law of Ukraine “On Basics of Disabled Person Social Protection in Ukraine” (where certificate provision is considered to be a confirmation of disabled person status) with other norms is in the fact that other documents, except certificate, must be submitted to obtain a right for benefits depending on the benefit that disabled person would like to use. For example, to obtain a right for use of free of charge parking place for a transport vehicle, a disabled person must submit according to his registered place of residence to district labor and social people protection authority, among others, the following documents: original and copy of disabled person pension certificate or certificate state social allowance recipient that is paid instead of pension containing the record on disability due to locomotor apparatus lesion; original and copy of a transport vehicle registration certificate; original and copy of the certificate for the right of transport vehicle driving of a relevant category.

The author proposes to amend to the law giving a right to a disabled person to obtain benefits on the base of MSEC reference or/and other documents.

Key words: disabled person's benefits, documents that prove the right for benefits, disabled person's status, powers of MSEC.

Законодавством України передбачено соціальний захист вразливих верств населення, який полягає в тому числі і в наданні пільг інвалідам.

Питання соціального забезпечення інвалідів досліджували відомі вчені: Биба Н.М., Верховод І.С., Дробіна Л.М., Куца А.М., Лесько О.Й., Павлюков Р.О., Пасічніченко С.В., Тищенко О.В., Чікань М.В., Шумна Л.П. та ін.

У даній статті розглянемо питання підтвердження інвалідом свого статусу, який дає право на пільги; актуальність теми зумовлена прогалинами в законодавстві по врегулюванню правовідносин з надання пільг інвалідам, що створює перешкоди інваліду в реалізації своїх прав.

Метою даної статті є обґрунтування підстав удосконалення чинного законодавства в частині реалізації інвалідом права на пільги.

Законом України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» визначено: інвалідом є особа зі стійким розладом функцій організму, що при взаємодії із зовнішнім середовищем може призводити до обмеження її життєдіяльності, внаслідок чого держава зобов'язана створити умови для реалізації нею прав нарівні з іншими громадянами та забезпечити її соціальний захист [1]. Аналогічне положення міститься і в Законі України «Про реабілітацію інвалідів в Україні» [2].

Інваліди з фізичними ушкодженнями, діти-інваліди, хронічно хворі та літні люди, які мають обмежені можливості щодо нормального способу життя, складають постійно зростаючу групу суспільства [3, 74].

Статус інваліда особі встановлює Медико-соціальна експертна комісія (надалі – МСЕК) до повноважень якої належить в тому числі визначення причини, групи інвалідності тощо.

Комісія видає особі, яку визнано інвалідом або стосовно якої встановлено факт втрати професійної працездатності, довідку ... Форма документів, що використовується в роботі комісій, затверджується МОЗ [4].

Разом із тим, відповідно до чинного законодавства, документом, який надає інваліду можливість реалізації права на пільги, є посвідчення, яке підтверджує відповідний

статус, пенсійне посвідчення чи посвідчення, що підтверджує призначення соціальної допомоги відповідно до законів України "Про державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам", "Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та інвалідам", у яких зазначено групу та причину інвалідності (для повнолітніх осіб), категорію "дитина-інвалід" (для дітей), а також у відповідних випадках вказано їх основні нозологічні форми захворювань (по зору, слуху та з ураженням опорно-рухового апарату) [2].

Посвідчення, які надаються інвалідам, зокрема, загального захворювання, із зазначенням їх статусу – це посвідчення одержувача пенсії по інвалідності та посвідчення одержувача допомоги по інвалідності.

Законодавством не передбачена видача посвідчення, що підтверджує статус інваліда особі, яка має групу інвалідності і не отримує пенсію чи допомогу.

Таким чином, законодавець надав можливість інваліду реалізувати право на пільги лише після того, як він реалізує своє право на отримання пенсії чи допомоги. Адже пенсійне посвідчення чи посвідчення отримувача допомоги особа отримує після звернення до відповідного органу для отримання пенсії чи допомоги, і дані посвідчення підтверджують те, що інвалід реалізував своє право на отримання пенсії чи допомоги.

Як може реалізувати право на пільгу інвалід, який не отримує пенсії чи допомоги (наприклад, особа не має необхідного страхового стажу для отримання пенсії по інвалідності та не є малозабезпеченою особою для отримання допомоги по інвалідності) і відповідно не має такого посвідчення? Виходячи зі змісту статті 4 Закону України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» така особа не може скористатися своїм правом на пільги, встановлені для інвалідів, незважаючи на те, що сама є інвалідом.

Вважаю, що такий підхід законодавця обмежує інваліда в реалізації свого права на пільги, адже законодавством встановлені пільги для інваліда, а не для отримувача пенсії чи допомоги по інвалідності. Тому, документом, який підтверджує право інваліда на пільгу має бути документ, що підтверджує статус інваліда особи, незалежно від того, чи реалізував інвалід у зв'язку зі своїм статусом, інше право (наприклад, на отримання пенсії по інвалідності) чи ні.

Законодавче визначення поняття інвалід не містить умови реалізації інвалідом права на матеріальне забезпечення для реалізації права на пільги.

Вчені у своїх працях також не спростовують твердження, що здобуття статусу інваліда ніяк не залежить від реалізації ним своїх прав, і це логічно, адже первинним є статус інваліда, а статус одержувача відповідної пенсії чи допомоги є похідним від статусу інваліда.

Наприклад, Чічкань М.В. визначив такі ознаки інвалідності: соціальна недостатність; фізичний або психічний розлад здоров'я, який є вродженим або виникає внаслідок травми чи захворювання; позбавлення людини в результаті такого розладу певних умінь чи навичок, які зазвичай притаманні людському організму; потреба в соціальній допомозі, реабілітації; причинний зв'язок між визнанням людини інвалідом і обов'язком держави здійснювати соціальний захист відносно неї [5, 9].

Ставити в залежність реалізацію одних прав від реалізації інших прав вважаю неправомірним та таким, що звужує коло інвалідів, яким законодавчо встановлені права на пільги, і порушує конституційний принцип верховенства права.

Інваліду для підтвердження свого статусу при реалізації права на пенсію, пільгу, послугу, доцільно пред'являти один і той же документ.

Для призначення пенсії по інвалідності особа пред'являє довідку МСЕК [6]. Для призначення допомоги по інвалідності також особою надається довідка МСЕК [7].

Відповідно до п.25 Положення про медико-соціальну експертизу Голова або члени комісії, винні в прийнятті неправильного рішення і незаконній видачі документів про інвалідність, несуть відповідальність згідно із законодавством [4]. Таким чином, законодавець у достатній мірі визначив документ, який видається на руки інваліду, та відповідальність посадових осіб у т.ч. за незаконну видачу довідки МСЕК.

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України (надалі - Міністерство) намагалося частково усунути прогалину, що є в законодавстві, прийнявши лист про інформаційні матеріали щодо документів осіб, які мають право на пільговий вступ [8] та зазначивши довідку МСЕК (висновок ЛТЕК) або посвідчення (пенсійне або отримувача державної соціальної допомоги, у якому зазначена група інвалідності) в переліку документів, що надають право інваліду 1, 2 групи, дітям-інвалідам скористатися правом на вступ поза конкурсом до вищого навчального закладу, інваліду 3 групи – скористатися правом на першочергове зарахування до вищого навчального закладу.

Таким чином, Міністерство передбачило можливість інвалідам, які не мають посвідчення реалізувати своє право на пільгу при вступі до вищих навчальних закладів, надавши довідку МСЕК. Враховуючи те, що лист профільного міністерства не може суперечити законодавству, зокрема ч.3 ст.4 Закону України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні», на практиці виникли дискусії щодо можливості використання інвалідом права на пільговий вступ до вищого навчального закладу, якщо інвалідом пред'явлено приймальною комісією вищого навчального закладу тільки довідку МСЕК про встановлення групи інвалідності.

Також невідповідність ч.3 ст.4 Закону України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» іншим нормам полягає в тому, що в залежності від того, якою пільгою бажає скористатися інвалід, законодавством передбачені і інші документи, крім посвідчення, які мають бути надані для отримання права на пільги. Наприклад, для отримання права на користування місцем для безоплатного зберігання транспортного засобу на автостоянці інваліди, члени їх сімей, законні представники інвалідів подають до районного органу праці та соціального захисту населення за зареєстрованим місцем проживання такі документи: заяву, заповнену інвалідом, членом його сім'ї або законним представником інваліда, із зазначенням місця розташування автостоянки, на якій заявник виявив намір отримати місце для безоплатного зберігання транспортного засобу; оригінал та копію паспорта інваліда, члена його сім'ї, законного представника інваліда; оригінал та копію пенсійного посвідчення інваліда або посвідчення отримувача державної соціальної допомоги, що виплачується замість пенсії, яке містить запис про інвалідність у зв'язку з ураженням опорно-рухового апарату; оригінал та копію свідоцтва про реєстрацію транспортного засобу; оригінал та копію посвідчення на право керування транспортним засобом відповідної категорії; оригінал та копію довіреності на керування транспортним засобом (за наявності); оригінал та копію свідоцтва про шлюб, народження, усиновлення, документів про опіку або піклування, рішень суду та інших документів, що підтверджують взаємні права та обов'язки (для членів сім'ї та законних представників інваліда) [9].

У зв'язку з вищенаведеним, вважаю за необхідне внести зміни до Закону України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» виклавши ч.3 ст.4 в наступній редакції: «Пільги інвалідам надаються на підставі довідки МСЕК та/або інших документів, надання яких для отримання пільги визначено законодавством».

ЛІТЕРАТУРА

1. Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні: Закон України від 21.03.1991 № 875-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.liga.gov.ua

2. Про реабілітацію інвалідів в Україні: Закон України від 06.10.2005 №2961-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.liga.gov.ua
3. Тищенко О.В. Соціально-правовий захист вразливих верств населення України: наук.-практ. посіб. / Олена Володимирівна Тищенко. - К.: ВГЛ «Обрії», 2011. – 336 с.
4. Питання медико-соціальної експертизи: Постанова Кабінету Міністрів України від 03.12. 2009 № 1317 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.liga.gov.ua
5. Чічкань М.В. Правове регулювання соціального захисту інвалідів в Україні: автореф. дис. на здобуття наук ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.05 «Трудове право; право соціального забезпечення» / М. В. Чічкань. - Харків, 2009. – 20 с.
6. Про затвердження Порядку подання та оформлення документів для призначення (перерахунку) пенсій відповідно до Закону України "Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування": Постанова правління Пенсійного фонду України від 25.11.2005 №22-1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.liga.gov.ua
7. Про затвердження Порядку призначення і виплати державної соціальної допомоги особам, які не мають права на пенсію, та інвалідам і державної соціальної допомоги на догляд: Постанова Кабінету Міністрів України від 02.04.2005 № 261 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.liga.gov.ua
8. Щодо інформаційних матеріалів про документи вступників до вищих навчальних закладів: Лист Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 20.06.2012 №1/9-461 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.liga.gov.ua
9. Про затвердження Порядку надання пільг інвалідам, членам їх сімей, законним представникам інвалідів (дітей-інвалідів), підприємствам, установам, організаціям громадських організацій інвалідів та сфери соціального захисту населення на безоплатне паркування і зберігання транспортних засобів: Постанова Кабінету Міністрів України від 25.05.2011 №585 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.liga.gov.ua